

Groots en gedoemd

door Colet van der Ven

Jan Siebelink: 'Knielen op een bed violen', De Bezige Bij, Amsterdam - € 19,90

Het was een oud verlangen, maar pas na dertig jaar was hij in staat dat verlangen in te lossen. Met Knielen op een bed violen schreef Jan Siebelink hét boek over zijn vader. Een verhaal dat al jaren in hem sluimerde en fragmentarisch vorm kreeg in eerdere romans. Het verhaal van die zachtvaardige man die, na 'geslagen te zijn' door een goddelijk visioen, meer en meer in de greep kwam van een duister buitenkerkelijk gezelschap en langzaam verhardde tegenover zijn meest dierbaren. 'Ik wilde hem een groots en gedoemd leven geven,' zei Siebelink in een interview met Trouw. Het is een groots boek geworden over een gedoemd leven.

De jonge Hans Sievez is een dromerig, fantasierijk jongetje. Hij herschept het veen in een wereld met het eiland Patmos en de berg Sinaï. Hij praat met hazen en konijnen, vangt boodschappen op van het herderstasje en de weegbree, en is in stilte verliefd op het meisje met de rode sokjes en de zonnehoed met linten. Met haar, Margje van Renes, zal hij later trouwen. Voor zijn vader, steenarbeider, is hij bang. Bang voor het witte litteken, dwars over zijn mond, dat opzwelt wanneer hij in drift ontbrandt en zijn enige zoon kastijdt zoals de Schrift hem dat opdraagt. Hij zou willen dat hij geen vader had. Zijn moeder is zijn liefste steun en toeverlaat, maar sterft wanneer Hans tien is. De jaren daarna met zijn vader zijn koud en kleurloos. Hans houdt niet op met dromen. Over het leven aan de overzijde van de rivier, het beloofde land, het land Kanaäns. Over een eigen bedrijf. Over Margje.

Als hij zeventien is, verlaat hij zijn vader, het dorp waar zelden iemand uit of in gaat, en vertrekt op goed geluk naar Den Haag. Daar vindt hij werk in een kwekerij. Daar ook ontmoet hij de man die de opmaat zal vormen tot zijn ondergang. Deze man, Jozef Sieras, behoort tot een orthodox genootschap, van het zwartste soort, dat gelooft dat de kerk een dwaalleer predikt. De zuivere waarheid is te vinden in de geschriften van oudvaders als Thomas à Kempis en Bernardus Smijtegelt. Alles draait in die leer om het eindoordeel en de prangende vraag of de zondaar is bekeerd. Na een aarzelend begonnen vriendschap irriteert Hans zich meer en meer aan het zuigende, evangeliserende gedrag van Sieras. Op een dag laait de drift in hem op en slaat hij Sieras met een paar forse klappen uit zijn leven.

De jaren gaan voorbij. Hans trouwt met Margje, ze beginnen een kwekerij, krijgen een zoon, Ruben, het alter ego van Jan Siebelink. Dan, op een dag, valt er een schaduw over de voortuin. Er verschijnt een zware man in een lange zwarte jas met een versleten koffer. Sieras is terug. Ditmaal is Hans ontvankelijker voor zijn zendingsdrang. Hij wordt, zij het met enige schroom, lid van het genootschap. Maar de echte ommekeer komt pas wanneer hij in de kwekerij een visioen krijgt, 'vuur uit de hemel en daarin God', dat hem tegen de grond slaat. Nu wordt het menens. De bezoeken van raadselachtige onwelriekende mannen in het zwart nemen toe, Hans dompelt zich onder in vrome literatuur, geeft al zijn geld uit aan beduimelde boeken, verwaarloost de kwekerij, laat diensten houden in huis op de zondagochtend, wordt afstandelijk en onbenaderbaar voor Margje en zijn inmiddels twee zonen. In Margje wisselen berusting en verzet elkaar af, maar sluipenderwijs krijgt het verzet de overhand. Op een dag besluit ze dat dit leven met die gesloten, afstandelijke, afwijzende man geen leven is en ze vertrekt. Hans is geschokt. Weliswaar is zijn liefde voor Margje aards en ondergeschikt aan het eeuwige heil, maar hij kan niet zonder haar. Margje komt terug onder een aantal strikte

voorwaarden. Het is afgelopen met de huisdiensten, die zwarte mannen zetten geen voet meer over de drempel, hij gaat niet meer naar bijeenkomsten. Uiterlijk lijkt de situatie meer in balans, maar in Hans gaat de innerlijke worsteling onverminderd door. Dan wordt hij ziek. Ernstig ziek. De zwarte mannen sluipen rond zijn doodsbed, bidden in koor voor het heil van de zieke zondaar. 'Bekeert u, anders wordt gij geworpen in de buitenste duisternis waar weinig is en tandengeknars.' Zijn vrouw en zonen worden in deze laatste uren uit het stervenskamertje geweerd. Want praten met onbekeerden zou het eeuwig heil op het laatste moment nog in gevaar kunnen brengen. Het is een schrijnend slot waarin de angst voor het oordeel alle zachtheid en warmte uit het ooit zo harmonieuze kwekershuis heeft verdreven. Met als verrassende epiloog een gesprek tussen Ruben en Margje. "Voor jou is het toch vaak moeilijk geweest met pappa..." Hoe kon Ruben nou zoiets zeggen. Met pappa en haar was het altijd goed geweest.'

Psalm 119, met zijn achtentachtig coupletten de langste psalm, loopt als een rode draad door het boek. Het verbindt de hoofdstukken met elkaar, Ruben met zijn vader. Door als jongetje alle strofen uit het hoofd te leren hoopt hij een voorbeeldige zoon te zijn. Nu heeft de zoon als een voorbeeldig schrijver zijn vader een tweede leven gegeven. Siebelink is er op een bewonderenswaardige manier in geslaagd om in de huid van het kind, de kweker, de echtgenoot, de vader en de gelovige te kruipen. De vele momenten van nietsontziende angst, de zeldzame ogenblikken van godsdienstige verrukking, de hevige opflakkingen van de seksuele begeerte die steeds sterker gesmoord moeten, de hunkering naar het verborgene, Siebelink heeft het zo invoelbaar beschreven dat het vreemde inzichtelijk wordt, het bizarre begrijpelijk. Het moet een ongelooflijke krachtsinspanning zijn geweest voor de zoon om zo diep in de binnenwereld van de vader door te dringen. En tegelijkertijd zichzelf als empathisch beschouwer van zijn eigen verleden op te stellen. Hoewel het verhaal alle elementen in zich heeft om pathetisch te worden, weet Jan Siebelink alle valkuilen van de pathos te omzeilen. Hij oordeelt niet, hij beschrijft, en doet dat in krachtige, kleurrijke, geserreerde beelden. Misschien zit er nog een derde leven in voor Hans Sievez, want Knielen op een bed violen smeekt om een verfilming.

Jan Siebelink vroeg zich af of, wanneer hij zelf voor de troon van God zou staan voor het laatste oordeel, dit boek gewicht in de schaal zou leggen aan de debet of de creditzijde. De creditzijde lijkt me. Het is liefdevol en met mededogen geschreven. Maar dan zal wel een andere God dan die van Hans Sieves het oordeel moeten vellen.

uit: Roodkoper, 10e jaargang, nummer 1 – mei 2005